

Sumpvipan vid Turkiesjön

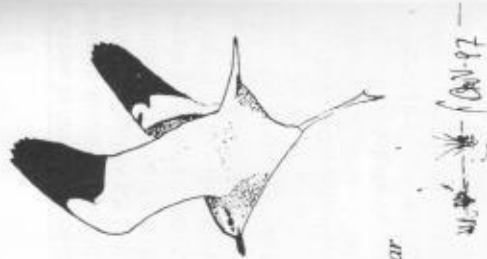
För första gången på 22 år sågs denna art i Sverige och det var blott det andra fyndet någonsin. Att den första dessutom sågs blott av en enda person gjorde årets sumpvipa ännu mer attraktiv. Trots att chocken senare avtog då fågeln dök upp på flera ställen i landet var det Västmanländska fyndet ändå först och det är vad vi minns. Fyndet var ett av årets mest anmärkningsvärda i hela landet.

Ralf Lundmark

Det var söndag den 22 juni. Klockan var omkring 17.45 då jag klev ur bilen på det gamla vanliga stället i Seglingsberg. Ljudet från skratmaskolonin är lika välkommande varje gång. Endast den engelska parken ligger mellan mig och den lilla Turkiesjön, som återigen blivit fågelsjö efter två säsonger i tråda. Redan efter några steg kan jag höra steglitsen sjunga från sitt vanliga ställe inne i parken. Likaså noteras att beståndet av backglim börjar blomma vilken dag som helst där jag tar mig över elstångslet. Framme vid "parkhöret" har jag en ganska god överblick av sjön.

Då man står här och fäller ut stativbenen till tubkikaren händer det ofta att man har förhoppningar om att få se något utöver det vanliga, ja varför inte en riktig raritet. Konstigt! Den här gången tänkte jag inget sådant, fastän jag var väl medveten om att den här helgen hade det blåst ganska bra från ostsektorn. Kanske var det den lilla grupperingen av piggstarr framför mina fötter som fick mig på andra tankar. Eller kanske var det det vackra vådret.

Jag hinner nätt och jämt s...illa in skärpan på tubkikaren förän en rörhöna siktas. Om det inte varit för att jag sett den på plats tidigare i sommar skulle jag hoppat högt - den har ju blivit något av en raritet i våra trakter.

det kanske vore dags att åka hem för att slå larm. Innan sumpvipan lämnas obevakad försäkrar jag mig om att fågelns utseende motsvarar vad jag präntat in.

Personalen på Seglingsbergs gård meddelas som hastigast om fyndet innan jag åker hem. Väl hemma försäkrar jag mig om att min bestämning är korrekt, varpå en intensiv rundringning tar vid. Observationen larmades snart ut på Club 300:s sökarsystem, vilket bidrog till att ca 80 skådare fick se vipan före mörkrets inbrott.

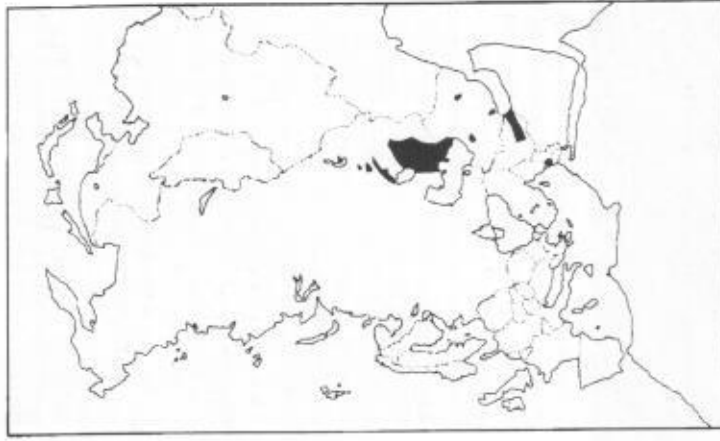
Sumpvipan var kvar vid Turkiesjön till kl.06.00 på tisdag morgon den 24/6. Troligtvis lockade fågeln mer än 200 fågelintresserade från hela landet till Turkiesjön. Många med mig tyckte verkligen att det var just en sådan plats man vill se sin livs första sumpvipa på. Ett stort TACK! till viltvattnets "pappa" Anders Runnerus och markägare Magnus Astrand som skapat förutsättningar na för att sumpvipan skulle dimpa ned just här.

Beskrivning

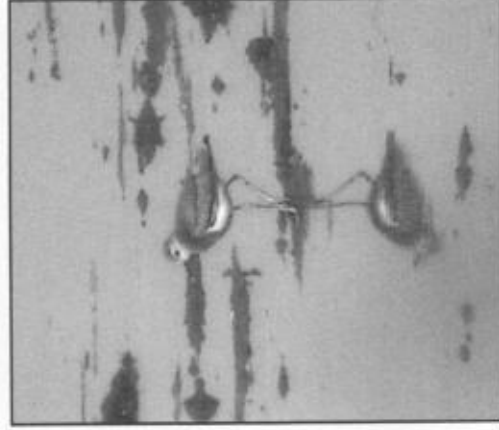
Huvudet är beigefärgat med vitaktiga partier vid näbbas, haka samt ögonbryn, varför det mörka ögat framtrod som väl avgränsat. Bröstet är tydligt avgränsat som en beige haklapp mot mot den ljusare buken. Haklappens nedre del övergår i en mörkare gråbrun nyans. Buken är vit med gultomat centra. Ryggen, liksom inre och mellersta armtäckare går i beigebrown, avgränsad från större armtäckare av ett smalt, svart band. Större armtäckare, armpennor, hiltvinge samt de inre av mellersta handtäckarna är vita. Resterande del av handen är svart. Vingens undersida är vit f.ö. White-tailed plover). Näbben är helsvart, benen klargula och väldigt långa. De skjuter ut långt bakom stjärten i flykten.

Utbredning och fyndbild

Sumpvipa har påträffats endast en gång tidigare i Sverige. Det var den 10 maj 1975. Då sågs en adult fågel av en ensam skådare vid Hörningsholm i Södermanland. I Europa finns 23 dokumenterade fynd t.o.m. 1996 av

Sumpvipans utbredningsområde.

Sumpvipa.

Foto: Mikael Nord

Dags att larva

Jag har stått här och fullständigt levt med i skådespelet och först nu slagits av tanken att

inte fullt så många individer. Under 1997 har ytterligare några fynd gjorts i Europa, varav två föregick fyndet vid Turkiesjön. Sumpvipans utbredningsområde sträcker sig från Kaspiska havet österut till Balchasisjön. Lokalt finns den i centrala och norra Iran, samt utmed Eufrats och Tigris floddalarna genom Irak. Under 1950- och 60-talen etablerade sig arten i Syrien och Azerbajdzjan. Den har sedan 1970 även häckat i sydöstra Turkiet. Det är dock oklart om arten lyckats hålla sig kvar i dessa tre länder. På de sydligaste häckningsplatserna i Iran och Irak är arten stationär året om. De nordligare populationerna flyttar till vinterkvarter i nordvästra Indien och Pakistan eller till nordöstra Afrika med tyngdpunkten i Sudan. Flyttningen är alltså delad. En del flyttar åt syd/sydost medan den andra delen flyttar mot sydväst. Det finns flera exempel på att sumpvipor under vår- och höstflyttning, tagit sig mycket längre än de

mål som är kända för arten, s.k. förlängd flyttning. Bl.a. uppehöll sig sex individer på den Nigerianska sidan av Tchadsjön under januari 1969. Det borde röra sig om sydvästflyttande fåglar, vilka normalt stannar i Sudan. Under 1975 liksom 1997 påträffades enstaka sumpvipor - inte bara i Sverige - utan i flera Europeiska länder. Det kan vara fåglar som övervintrat i Indien eller Pakistan. De bör ju ta sig mot nordväst för att komma till häckningsområdet, varför förlängd flyttning kan innebära att dessa fåglar fortsätter mot Europa. Väder och vind är troligtvis viktiga faktorer vid s.k. förlängd flyttning, särskilt då de tar sig hit till Skandinavien.

1, 2 eller 3 sumpvipor i Sverige?

Det var alltså under tiden 22-24 juni sumpvippan gästade Turkiesjön. Den 27 juni upptäcktes en sumpvipa i Rynningeviken utanför Örebro. Den stannade till den 7 juli. Den 10 juli upptäcktes återigen en sumpvipa, den här

gången vid Getterön, Varberg. Här stannade den till den 14:e samma månad. Utöver ovanstående 3 fynd föreligger en- såvitt jag vet ännu obekräftad - uppgift, om att en sumpvipa under en kort stund den 26 juni observerats i sjön Östen i Västergötland. Sommarens svenska sumpvipobsar föregås av ett fynd i Finland vid Abo (35 mil öster om Turkiesjön) den 11 maj, och ett annat i Polen vid Wladyslawo den 18 maj. Senare kom Danmarks första fynd av sumpvipa vid Tissoe, Kalundborg på Sjællands västsidan den 13-14/7. Den flyttade sig några mil åt söder till Borreby mosse vid Skaelskoer, där den uppehöll sig under tiden 15/7-4/8. Vidare gjordes sumpvipfynd i Frankrike, Italien och Turkiet (på den Europeiska sidan). Alla fynd avser adulta fåglar.

Att det var minst två olika fåglar som uppträdde i Skandinavien under detta år är bevisat. Fågarna på Getterön och Sjælland sägs ju samtidigt 13-14/7. Några fler "alibin" ges dock inte för de olika svenska fynden. Man har heller inte kunnat observera några dräktskillnader på de "olika" sumpviporna. Det som kan tala för att det rör sig om mer än en sumpvipa i Sverige under sommaren är fyndet vid Östen, som ligger något i otakt med de övriga fynden vad det gäller tid och plats. Fyndet måste dock bekräftas för att vara intressant.

Alla fynd i samma riktning

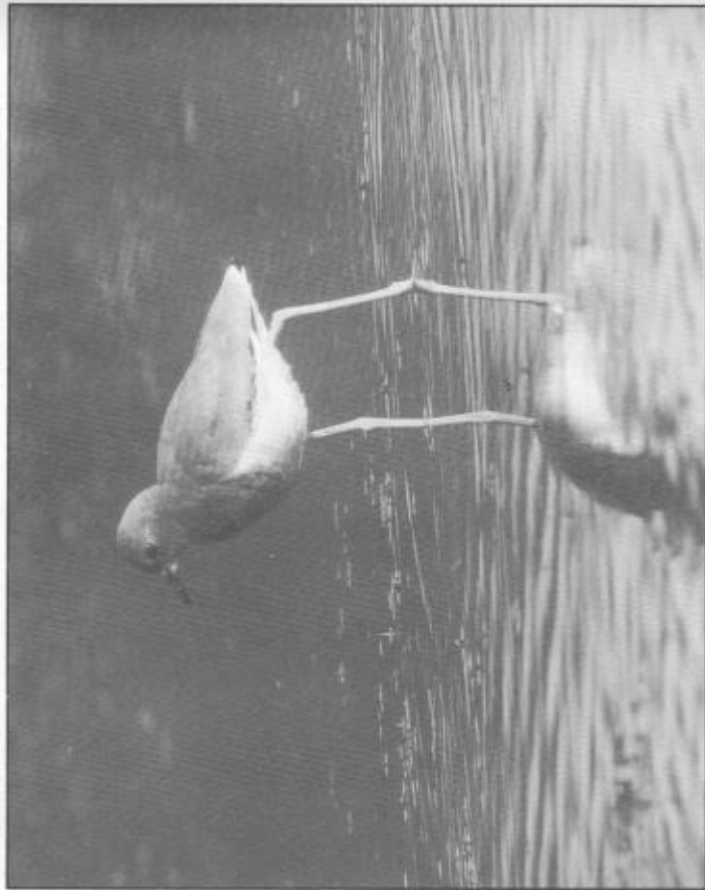
De tre säkerställda fynden rör med största sannolikhet samma individ. Fyndplatserna kan på Sverigekartan sammankopplas av en rät linje från Turkiesjön till Getterön. Sjön Östen hamnar blott 2 mil väst om denna linje. Datum i förhållande till avstånd verkar också rimliga. Turkiesjön-Rynningeviken är 7 mil (fågelvägen). Sedan är det ytterligare 30 mil till Getterön. 2 respektive 3 dagar var vipan "borta" mellan förflyttningarna. Vipan kom troligtvis från Finland via Åland. Trots att den tog god tid på sig kanske den ändå rörde sig i en mycket bestämd riktning. Man kan fråga sig hur många platser vipan rastat på utöver de dokumenterade? Var höll den till mellan Turkiesjön och Rynningeviken? Både Lisjö ängar och Sjömosjön ligger utmed

dess "flyktväg". Kanske någon av dessa våtmarker försenade vipan. En annan möjlighet är att fågeln tog sig till sjön Östen och därefter vände helt om och flog 10 mil tillbaka mot Rynningeviken. Jag utgår från att de flesta våtmarkerna med strandbankar eller strandängar i södra Sveriges inland växer igen till midsommars. Liksom att de flesta tillfälliga vattensamlingar från våren torkat ut. Följaktligen kan sumpvipan inte haft speciellt många lämpliga våtmarker att välja mellan för födosök och vila. Bland fågellokaler som lockar till sig vadare sommartid är nog de flesta välbevakade av fågelfolket. Detta i kombination med att "fejlugna" sumpvipor i Europa inte verkar ha särskilt bråttom (något som tidigare fynd visat), talar för att det inte är särskilt troligt att en sumpvipa på genomresa i södra Sverige skulle kunna passera obemärkt. Min teori talar för att en och samma sumpvipa under sommaren kunnat följats genom Sverige på minst tre platser (jämför debatten om 1996 års uppträdande av 1-3 mongolpipare i Västmanland och övriga Sverige. Fiv nr 4 -96, reds. ann.) Om fler individer varit inblandade borde fler fynd gjorts och den tidsmässiga spridningen varit en annan.

Många skådare tycks ta för givet att den danska sumpvippan har att göra med de svenska fynden. En annan möjlighet som borde vägas in är att sumpvippan vid Wladyslawowo, Polens nordspets, den 18 maj, kanske fortsatte bort från sitt egentliga utbredningsområde och så småningom hamnade på Sjælland. Avståndet är blott ca 40 mil. Däremellan finns också ett stort antal långgrundna strandområden vilka kan ha uppehållit fågeln en längre tid.

Litteratur

- C-F Lundewall. 1979. Våra fåglar. Marchant, Prater & Hayman. 1986. Shorebirds. Uppgifterna om sumpvipans uppträdande i Europa under sommaren 1997 hämtade från olika hemsidor på Internet samt den engelska tidskriften *Birding World*.
Ralf Lundmark 0220-357 44

Sumpvipa.

Foto: Torbjörn Arvidsson